

Snježana Pavičić

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

s.pavicic@hismus.hr

"Klinasto ruho: nastajanje i postojanje na primjeru Istre"

Etnografski muzej Zagreb, studeni 2002.- veljača 2003.

Budući da je izlaganje tekstilnih predmeta u našim muzejima prava rijetkost¹, izložba "Klinasto ruho" bila je zaista dobrodošla u takvoj oskudnoj ponudi.

Osim za stručnjake i poznavatelje osnovne tipologije tekstilnih krojeva, već je i sam naziv spomenute izložbe "dobro zvučao", odnosno bio dovoljno intrigantan da potakne znatizelju publike. Dobroj posjećenosti svakako su pridonijele još i aktivnosti vezane uz muzejski pedagoški program. Naime, za trajanja izložbe održavale su se radionice i izložbe, posebno za pulsku i zagrebačku školu primijenjene umjetnosti i dizajna i Tekstilno-tehnološki fakultet iz Zagreba.

Izložba je rezultat dugogodišnjega etnološkog znanstveno-istraživačkog rada dr. Jelke Radauš-Ribarić koja je, uz ostale poslove (pa i one direktorske u Etnografskom muzeju od 1965. do 1975.), dosta energije uložila u terenska istraživanja. Jedna od dominantnih tema njezina interesa bila je obrada ženske narodne nošnje u Istri o čemu je 1965. godine napisala i obranila doktorsku disertaciju. To zanimljivo istraživanje objavljeno je tridesetak godina kasnije - 1997. Dio spomenute disertacije, a sada i knjige, prikaz je klinastog ruha koje je na kraju postalo i glavnom temom izložbe u Etnografskom muzeju. Budući da je riječ o studijskoj koncepciji kojom se nastoji utvrditi osebnost pojave klinastog ruha, te brojnim (izravnim i neizravnim) komparativnim primjerima s različitih lokaliteta želi ukazati na isprepletenost i

---

¹Ne samo zbog restriktivnih konzervatorskih uvjeta, osobito rasvjete i klimatskih uvjeta, koji propisuju rigorozne mjere čuvanja i izlaganja, već i stoga što je relativno malo istraživača specijaliziranih za tekstilne predmete.

povezanost različitih kultura u Europi, možda se i možemo složiti s konstatacijom dr. Radauš-Ribarić da je ova izložba "*do sada najeuropskija izložba u Etnografskom muzeju*".

Iako je u optičaju više naziva za izradu klinastog ruha, njihovo je zajedničko svojstvo krojenje u klinove, što znači da su vršci okrenuti prema gornjem dijelu. Stoga je odjeća u ramenima mnogo uža nego li u donjem dijelu gdje se zvonoliko širi. Za takvu vrlo logičnu, praktičnu i, vjerojatno, univerzalnu krojačku praksu, koja može sezati od prastarog odjevnog inventara, zaista nije jednostavno precizno utvrditi prostorno-vremenske koordinate. Zato, unatoč vrlo iscrpnoj argumentaciji dr. Radauš-Ribarić, i dalje ima diskutabilnih komparativnih analogija i otvorenih pitanja na tu temu. Neka od pitanja, uostalom, postavlja i sama autorica, npr., kako i zašto pojedini oblici krojeva i nošnje traju duže od ostalih, u čemu je tajna njihove perzistentnosti, zašto se neki oblici pojavljuju i na prostorima na kojima ih se ne očekuje, i tome slično.

Prema autoričinu istraživanju, klinasto je ruho dugo u upotrebi, preživjelo je mnoga kulturna razdoblja, a ishodište mu je na sjeverozapadu europskog kontinenta. Njegove se značajke pojavljuju u odjeći onih naroda koji su se u povijesno vrijeme pokrenuli iz tog područja u kojem su se dodirivali slavenski i germanski svijet.

Za naše prostore klinasto je ruho posebno značajno za Ćićariju, Labinštinu i zapadnu Istru. Ono se u stanovništvu tog područja, naseljenog u prvom migracijskom valu od 7. do 9. stoljeća, zadržalo više od tisuću godina. Umjesto daljnjeg iznošenja autoričinih teza, dovoljno je pogledati sadržajnu koncepciju pratećega izložbenog kataloga gdje se jasno izlaže tematska struktura cijelog projekta. Na početku se nalaze uvodne i kontekstualne napomene s osnovnim podacima o Istri i klinastom ruhu kao jednoj od regionalnih posebnosti. Zatim slijedi opširnija studija o samom klinastom ruhu sa slikovnim priložima iz prošlosti i sačuvanim dijelovima nošnje, a između tih poglavlja i pri kraju govori se o tehničkim aspektima koji su omogućili izradu spomenutih krojeva.²

Izložba je postavljena u visokom prizemlju (desnom krilu) Etnografskog muzeja, u prostoru koji se često koristi za povremene izložbe. To je u odnosu na treći kat (gdje se također rade takve izložbe) svakako bolji izbor, jer se nije svima jednostavno uspeti visokim uskim stepeništem. Usto, znamo da putovi komunikacije do izložbe i kroz izložbu moraju biti što jednostavniji i maksimalno dostupni u svim mogućim smislovima. Naime, i o takvim, naizgled prizemnim stvarima, itekako treba voditi brigu. Na tu bih temu mogla spomenuti svoje iskustvo iz studentskih dana kada sam i sama vodila po izložbama Muzeja "Mimara". Sjećam se da je za veći dio publike prvi kat izložbenog prostora još bio nekako savladiv, no ostali, hmmm ... malo teže ili nikako.

Likovni postav izložbe u Etnografskom muzeju potpisuje Nikolina Jelavić Mitrović, diplomirana dizajnerica. U situaciji kada hrvatskim izložbenom prostorom domini-

---

² Neke su pod teme o tehničkoj izradi: tkanje na uspravnom tkalačkom stanu; tkalački stan s horizontalno napetom osnovom; tkanje pomoću tkalačke daščice (mogućnost napinjanja neograničene dužine, osnova podijeljena na parne i neparne niti); značajke u tehnologiji dobivanja tkanine u Slavenu; uska tkanina; konstrukcija ruha s nizom okomitih pruga tkanine.

raju svega dva "postavljača", arhitekti Mario Beusan i Željko Kovačić, nije baš jednostavno konkurirati njihovim bogatim izložbenim inscenacijama i svakojakim dosjetkama. No ovdje i nije riječ o konkurenciji, ali usporedbe su uvijek dobrodošle. Ukratko, "prostorno dizajniranje" izložbe "Klinasto ruho" može se opisati s nekoliko ključnih pojmova, a to su: minimalizam, jednostavnost, fluidna oprostorenost, kontinuirano prožimanje i nijansirano izdvajanje pojedinih tematskih cjelina ponajviše pomoću svjetlosnih akcenata ili suptilnih detalja (npr., sugeriranje niti s horizontalno-vertikalnim rasterom bijelog užeta koji asocira na makro presjek tkalačke strukture). Ipak, unatoč uravnoteženoj likovnosti, ovaj postav djeluje pretiho, premirno i odviše neutralno, naročito imajući u vidu mlađe generacije koje žele više "movinga". No to nas dovodi do vrlo ozbiljnoga prezentacijsko-komunikacijskog problema, tj. mjere približavanja (pa i podilaženja) publici. Osobno su mi draži korektni, pa i "staromodniji" pristupi nego atrakcije pod svaku cijenu u kojima se izvorni predmeti uglavnom izgube. Svjesna sam velikih razmimoilaženja između želja i mogućnosti, između idejne koncepcije i konačne izvedbe te brojnih neizbježnih kompromisa za vrijeme nastajanja izložbe, no poneki bi elementi (možda barem primjerena zvučna kulisa!) znatno pridonijeli atmosferi ukupna muzejskog doživljaja ove izložbe.

Pogledajmo osnovnu raspodjelu izložbenog materijala. Na zidovima ili uz njih većinom su postavljeni dvodimenzionalni, plošni predmeti: fotografije, karte i veći krojevi klinastog ruha izrezani na debljoj drvenoj plohi. Ti su drveni izresci atraktivna dosjetka i dominantan, gotovo zaštitni znak izložbe. Sličnim postupkom prikazani su i vikinški jedrenjaci, koji su ovdje prisutni zbog njihovih jedara izrađenih od uskih, dugih pruga platna, čime se sadržajno uklapaju u shemu klinastih krojeva. Veći dio izložbenog zida prekrivaju fotografije rasporedene tako da maksimalno uvažavaju i prate osnovnu konceptualnu razradu teme. Iste se fotografije nalaze i u pratećem izložbenom katalogu.

Spomenimo neke od tih ilustracija jer one nedvosmisleno ukazuju na širinu kontekstualnog pristupa. To su, npr., lik sv. Sofije s propovjedaonice župne crkve sv. Silvestra, kustodija iz Vrha kod Buzeta, freska Pohodenja Marije Elizabeti iz Berma, Eva na fresci iz Hrastovlja, spremanje otkanog platna u svitke, božanstvo s jelenjim rogovima iz Gundersrupa u Danskoj, kroj vikinške odjeće s Grenlanda, tapiserija iz Bayeuxa, keramička figurica iz Dupljaje, Ulrich iz Regensburga, spona iz Vača, hrvatski kralj s podanicima, lik iz vizigotskog kodeksa, normanski biskup Odo, biblijski kralj Salamun, portal katedrale u Chartresu, "burgundska moda" na tapiseriji iz 15. st. i druge fotografije. Osim toga, zastupljene su, uvijek dobrodošle i edukativne, karte kojima se predočava rasprostranjenost klinastog ruha u prošlosti i sadašnjosti, karta Istarskog poluotoka s područjima tipova nošnji te karta s prikazom seobe Germana.

Trodimenzionalni su predmeti postavljeni više u "nutrini" izložbenog prostora i, kako je već spomenuto, likovno su, i to posebno s obzirom na veliku visinu, uravnoteženo komponirani. Na vrlo jednostavnim, minimalističkim postamentima od drvene kvadratne ploče i metalnih konstrukcija "obješeni" su izvorni muzejski predmeti - tamne haljine izrađene od grubljeg platna, a bliže zidu posloženi su

svjetliji primjeri (poput zanimljiva kamižota krojena u klinove). Osim nošnje, u toj su skupini predmeta još keramičke figurice, arheološki nalazi, namještaj (ormari), tkalački stanovi i misno ruho. Mislim da bi sugestija o nešto opširnijim legendama uz predmete (posebno podaci o dataciji) mogla pridonijeti boljem razumijevanju njih samih, kao i cijelog konteksta.

I na kraju ovoga kraćeg osvrtu, čini mi se da su krojevi klinastog ruha poslužili kao dobar poticaj modnim dizajnerima i drugim "tekstilcima" te da će uslijediti kreativne reinterpretacije tradicijskih nošnji što je jedan od izvrsnih načina povezivanja prošlosti i sadašnjosti. Sigurna sam i da bi *kamižot* mogao biti jako dobar nosivi "suvenir".